

6 липня 2007 року Міжнародний центр перспективних досліджень провів круглий стіл “Правий поворот: досвід Франції для виборів в Україні”

Стенограма круглого столу

Пані Віра Нанівська, президент Національної академії державного управління при Президентові України:

Ми активно реформуємо зміст політичних наук. Це наш спільний проект. Досвід європейських країн – досвід політичного життя. Найбільшою проблемою нашої демократизації є проблема роботи партій з політичними платформами. Ми обговорюємо не політичні платформи партій, а стосунки особистостей, конфлікти між ними, їхні особливі позиції. Недавно в Ялті на конференції ніхто з представників чотирьох найбільших політичних партій в Україні на запитання про політичні платформи не зміг пояснити, що це таке.

Ми ще не вийшли з життя в Радянському Союзі в сенсі наших інституцій і наших стереотипів. Це перше дослідження платформи переможця президентських виборів у Франції Ніколя Саркозі і спроба спільного обговорення. Я дуже вдячна Посольству Франції за те, що нині ми маємо честь вітати у нас двох парламентаріїв, які представляють дві найбільші конкурентні партії у Франції з дуже чіткими, ясними політичними платформами.

У нас присутні представник Партії вільних демократів – це нова партія правого, ліберального напрямку – Андрій Юсов; активний діяч Помаранчевої революції, потім – голова Адміністрації Секретаріату Президента Олег Рибачук; популярний журналіст Єгор Соколов, який займається питаннями політичного життя. Відомі журналісти, дослідники, експерти, які пишуть про ліберальну ідею, якої нині в Україні ще просто не існує. Тому те, що на Заході є дуже старе, відоме, для України дуже нове і невисловлене. Це мета нашої зустрічі.

Наталія Шаповалова, експерт МЦПД:

Доповідь Наталії Шаповалової читайте тут http://www.icps.com.ua/doc/Sarkozy-short_edited.ppt

Мішель Вуазен, голова французької делегації Парламентської асамблеї ОБСЄ, депутат парламенту, фракція Союз за народний рух (фракція президента Франції):

Мене надзвичайно зацікавило ваше бачення французької політичної системи. Я і мій колега Ален Нері трохи здивовані тим поглядом, який ви сформувавши щодо цієї системи. У Франції традиційно існує кілька лівих і правих ідеологій. Говорячи про партії правого спрямування – вони представлені радикальними партіями, як-от Національний фронт пана Лепена (на останніх виборах він відчутно втратив підтримку виборців – 15% у деяких регіонах країни). З 2002 року у Франції існує потужна партія правого спрямування – Союз за народний рух, до якого належу і я. Він увібрав кілька політичних сил, зокрема, Союз за французьку демократію, яка асоціюється радше з християнсько-демократичною ідеологією, а також партія Ліберальна демократія. Зрештою, до складу цієї партії увійшло Об'єднання за республіку. Ця сила асоціюється з конкретною політичною постаттю, а саме генералом Шарлем де Голлем, аніж з певною політичною філософією. Отож 2002 року ці три сили об'єдналися в складі однієї політичної сили і гарантували більшість президенту Жаку Шираку. Упродовж двох років на чолі цього політичного об'єднання стояв Ален Жупе, який посідав посаду прем'єр-міністра при президентові Жаку Шираку 1995 року. У 2002–2003 роках на чолі цієї політичної сили став Ніколя Саркозі. Відтоді започатковано роботу у вигляді робочих груп, до складу яких входили експерти, представники парламенту, рядові члени партій. Вони детально розробляли програмні положення, які було покладено в основу президентської кампанії Ніколя Саркозі, а згодом передвиборної програми партії – Союз за народний рух. Водночас існують партії лівого спрямування, передусім Соціалістична партія,

всередині якої також можна спостерігати цілу низку течій; Комуністична партія, вплив якої нині доволі обмежений; існує низка партій лівого радикального спрямування, але їхній вплив мінімальний. Утім, вони перевищують за цим показником партії правого радикального спрямування. Між правими і крайніми правими та лівими і крайніми лівими існує політична сила (яка називається новий центр, або Демократичний рух), яка займає проміжну позицію, але роль її обмежена.

Отже, змалювавши, таким чином, сучасний політичний спектр Франції, хочу сказати, що не варто вбачати традиційно соціалістичну Україну, бо впродовж її історії траплялися зміни. П'ята республіка у Франції постала 1958 року і до 1981 року країною керували представники правих сил. Потім відбулися поспіль два президентських мандати президента Франсуа Міттерана, упродовж яких також відбувалися зміни на рівні урядів. З 1981 до 1986 та з 1988 до 1993 року Франція мала ліві уряди, а з 1976 до 1988 і з 1993 до 1997 року були уряди правого спрямування. Жака Ширака обрано президентом республіки 1995 року. З 1995 до 1997 року був правий уряд, 1997 до 2002 року правив уряд лівого спрямування, потім відбулася зміна – тривалість президентського мандата було зменшено з 7 до 5 років і дорівнювала тривалості мандата парламенту.

Отже, від 2002 року, коли відбулася гармонізація тривалості мандатів президента та парламенту, країною правив правий президент з правим урядом. 2007 року знову обрано президента, який сформував правий уряд, таким чином можна казати про певну спадкоємність. Ті тексти, на яких ґрунтується французька модель соціального захисту, датуються 1958 роком і донині зберігають свою дієвість. Ніхто зараз не ставить під сумнів дієвість цих текстів, ідеться тільки про потребу лише певним чином їх поліпшити, бо ті основоположні моменти, які закладено в них, зберігають свою актуальність. Існує тільки потреба здійснити певну їх модернізацію, бо за цей час відбулися суттєві зміни у французькому суспільстві.

Ален Нері, член французької делегації Парламентської асамблеї ОБСЄ, депутат парламенту Франції (Соціалістична партія):

Аби зрозуміти французьку політику, треба зрозуміти, що Соціалістична партія Франції зовсім не те саме, що колишня комуністична партія у вас. Треба зробити певний історичний екскурс і сказати, що Соціалістичну партію Франції започатковано 1920 року, коли відбувся певний розкол і відтоді можна вести мову про існування Комуністичної та Соціалістичної партій. Друга важлива дата – створення під час Другої світової війни Національної ради опору до складу якої увійшли всі політичні сили демократичного спрямування. Саме вона взяла на себе завдання підготувати програму соціального розвитку, що мала запроваджуватися одразу після визволення країни. Саме тоді було закладено основні базові складники систем соціального захисту, соціальної безпеки, пенсійного забезпечення. У рамках реалізації цієї програми було створено потужні державні підприємства.

1981 року до влади у Франції приходить президент Франсуа Міттеран, який має ліву більшість у складі Національних зборів (до неї входить Соціалістична партія, яка об'єднується з Комуністичною партією, а також з іншими ліворадикальними силами). З 1980 до 1986 року можна говорити про єдиний період, коли у Франції правив лівий президент, який мав лівий уряд. З 1988 до 1993 року ліва більшість Національних зборів мала відносний характер, що позбавляла реальних важелів для провадження накресленої політики лівого спрямування. Відтоді були численні періоди співіснування між президентом правого спрямування та урядом лівого спрямування і навпаки. Останньою важливою датою є 2002 рік, а саме обрання Жака Ширака президентом у доволі специфічних умовах. У першому турі президентських виборів Жак Ширак набрав близько 19%, на другу позицію вийшов представник Національного фронту. Отже, аби уникнути ризику приходу до влади представників право-радикальних сил, ліві партії закликали свій електорат підтримати президента Жака Ширака. У результаті в другому турі ми мали ситуацію, коли президента обрано 82% голосів.

Після обрання правого президента відбулися парламентські вибори, на яких було обрано потужну праву більшість. Однак з 2004 року ми були свідками дуже сильного просування вперед лівих партій, бо на всіх виборах ліві сили здобували перемогу, отримавши владу в 21 з 22 регіонів Франції, забравши більшість владних посад у складі рад департаментів. Після того відбулися вибори в Європейський парламент, де ліві сили також тріумфували. Тобто, можливо не треба було завчасно стверджувати про певну еволюцію французького суспільства в правий бік. Після обрання Ніколя Саркозі президентом республіки відбулися парламентські вибори. У першому турі праві сили отримали переважну більшість, але в другому турі відбулася певна корекція, бо ліві партії мобілізувалися і підготували лівий тур на критиці перших ініціатив нового уряду президента Ніколя Саркозі, зокрема заходи так званого соціального ПДВ. Отже, можна сказати, що праві виграли президентські вибори, перший тур виграли праві, утім, другий тур залишився за лівими. Тому не треба робити категоричних висновків, виходячи з цієї ситуації.

Віра Нанівська:

До нас приєдналися відомі українські політики – пані Інна Богословська, член парламенту (колишній голова партії “Віче”), зараз заступник міністра юстиції; пані Оксана Білозір (партія “Наша Україна”), активний діяч європейської інтеграції; пан Юрій Мірошніченко (Партія регіонів), дуже активний депутат і політик. Дякую за презентацію. Ми просто мріяли почути такі чіткі погляди на зміст різних платформ. Це важливо й цікаво і я сподіваюся, наші члени парламенту приєднаються до обговорення. Прошу вам слово.

Мішель Вуазен:

Хотів би внести корективи в ту позицію, яку висловив мій колега Ален Нері: за моїми підрахунками, в другому турі можна вести мову про нічию.

Олег Рибачук, радник Президента України:

Дуже цікава презентація і тема нинішньої зустрічі. Я не був і не є членом жодної партії, але хотів би звернути увагу на те, що в Україні хочуть придумати щось нове в партійному будівництві. Недавно я почув коментар одного з провідних рейтингових політиків України, який сказав, що він і не лівий, і не правий, що в Україні взагалі немає ні лівої, ні правої ідеології. В Україні є партії, які виступають за європейське майбутнє України і бачать Україну в об'єднаній Європі, і ті, хто тягне Україну назад у світле минуле. І оскільки ніхто не хоче бути партією, яка тягне в минуле, то в нас усі за європейське майбутнє. З огляду на це питання до вас: а як Франція дивиться зараз на майбутнє об'єднаної Європи? Ми добре пам'ятаємо референдум з конституції і тодішні дискусії. Запитання до пана Вуазена: які погляди президента Франції на євроатлантичну політику і систему безпеки в Європі, яким чином Франція бачить безпекове майбутнє об'єднаної Європи? І останнє просте запитання: як Франція дивиться на кордони Європи, майбутнє Європейського Союзу, розширення ЄС за рахунок Туреччини, України?

Мішель Вуазен:

Франція завжди була членом НАТО, навіть не входячи до певних інтегрованих структур. Існують усі тексти угод, підписані з нашими союзниками. Їх дотримуються, і так буде й надалі. Утім, Франція традиційно обстоює певну свою незалежність з цих питань. Зокрема Франція зробила свій вибір на користь ядерної зброї, і нині жодна політична програма не передбачає відмови від цього статусу ядерної держави. Говорячи про ЄС, ви послалися на результати відомого референдуму. Утім, не варто обмежуватися цим фактом. Численні аналітики вже висвітлювали, що голоси переважної частини тих, хто голосував проти, були спричинені радше з'ясуванням певних внутрішніх політичних рахунків, аніж цілісним взяттям до уваги

положень саме конституційної угоди для Європи. Напевно, той проект європейської конституції був важким для розуміння громадянами Франції, і кампанія з його пропаганди також була невдалою. Водночас Франція залишається відданою ідеї європейського будівництва. Ви згадали про Туреччину, мені здається, варто пригадати, що з 1960-х років Туреччина залишалась одним з основних плацдармів Північноатлантичного альянсу в Європі. Можливо, саме цим зумовлена певна стриманість, певне небажання європейців приймати цю країну до свого складу. Я завжди розумів, що Туреччина належить радше до азійського, а не до Європейського континенту. І саме на таких положеннях була побудована наша передвиборна програма. Я не думаю, що Туреччина має бути покликана колись стати членом ЄС. Говорячи про кордони Європи, з часом ми можемо запровадити у вжиток ту формулу, яку висунув генерал Шарль де Голль, а саме Європа від Атлантики до Уралу. Утім, така перспектива доволі віддалена, адже вже навіть збільшення ЄС до 27 членів виявило пов'язані із цим проблеми.

Потреба гармонізації соціальних, податкових, оборонних структур – все це забере дуже багато часу. Щодо Туреччини, то ідея, яка нині домінує, в тому числі в Єлисейському палаці, – це надати їй статусу привілейованого партнера ЄС, не включаючи її до складу цієї інституції. Говорячи про перспективи оборони Європи, про які ви також згадали, – ці важливі етапи вже пройдено на цьому шляху. Вже відбулося об'єднання наших зусиль з питань озброєння армій, крім того, вже постала Європейська сила швидкого реагування згідно з так званими петербурзькими критеріями, тобто згідно з якими за діяння цієї сили відбувається врегулювання певних кризових ситуацій та операцій з підтримки миру, як ми могли це бачити, наприклад, у Конго. Крім того, будуть лише Європейські сили, які виконуватимуть таку місію в Балканському регіоні. Утім, проблем також не бракує, зокрема, у сфері озброєння існує проблема взаємної сполучності озброєнь різних армій, ми потребуємо часу та зусиль на вирішення цих проблем. Однак досвід засвідчує, що ми перебуваємо на правильному шляху, і сама історія європейського будівництва, яка налічує вже 60 років, свідчить, що за весь цей час жодного серйозного конфлікту в Європі не трапилося.

Ален Нері:

Відповідаючи на ваше запитання, хочу сказати: можливо, не варто боятися ідеології і говорити про певні ідеологічні моменти. Перед різноманітними проблемами, які постають перед суспільством, завжди є певні концепції їх вирішення, які можуть походити з правого чи лівого політичного флангу, але всі вони сприяють започаткуванню в демократичному суспільстві дискусій, які наближують відповіді на ці запитання. Я є великим прихильником європейської розбудови. Треба згадати, що в післявоєнному контексті Франція та Німеччина знайшли в собі сили простягти один одному руку примирення, тим самим вони здійснили певну "культурну революцію". Саме виходячи з цих позицій переконаного прихильника європейської розбудови, я голосував проти того проекту конституційної угоди, який був запропонований у Франції. Цей проект радше нагадував певні твори Льва Толстого, аніж текст, який мав слугувати конституцією для Європи. Від самого початку роботи над підготовкою цього проекту був хибний підхід, бо цю роботу доручили технократам, представникам адміністрації, а не парламентаріям, які представляють волю народу. Я завжди виступав і виступаю за соціально сильну Європу, яка має покликання зростати. Аби забезпечити це, соціальна гармонізація, про яку йдеться, має супроводжуватися податковою гармонізацією. Саме цих заходів ми не знайшли в цьому тексті. До того ж, як засвідчив досвід, за невдачі плану "А", який був пов'язаний з ухваленням конституційної угоди, не існувало плану "Б", і вже після того розпочалося певне намагання виробити такий план "Б", згідно з яким треба було йти далі. Водночас європейська розбудова триватиме. Я є прихильником сильної Європи, яка має свою вагу і свій голос у світовому масштабі і яку поважають як гідного співрозмовника Сполучені Штати Європи, а водночас і країни, роль яких збільшується в сучасному світі, такі як Китай та Індія. По той бік Атлантики європейська розбудова викликає доволі різні реакції. Одна з них – створення різних форматів об'єднань, тобто модель і приклад європейської інтеграції має схильність до наслідування. Говорячи

про питання безпекової оборони, я виступаю за подальшу незалежність Європи в цих питаннях від США, тобто я виступаю за те, аби та позиція, яку займала Франція та Німеччина щодо війни в Іраку, мала наслідуювання і в майбутньому. Переважна більшість політичних сил Франції приєдналася до президента Жака Ширака, коли він виступив проти здійснення інтервенції до Іраку. Ми, соціалісти, виступаємо за Європу соціально сильну і таку, яку поважають у світі. Говорячи про Туреччину, я схильний до дотримання географічних кордонів Європи в цьому питанні, водночас виступаю за потребу вироблення механізмів посиленої співпраці, які можуть бути запропоновані не тільки Туреччині, а й усім країнам Середземномор'я та Африки. Я не схвалюю такого поспішного розширення ЄС до 27 членів. Я думаю, треба уважніше ставитися до конкретного ступеня розвитку тієї чи іншої країни, ухвалюючи рішення про приєднання до ЄС. І це буде запорукою дієвого впровадження реформ і забезпечення реального прогресу: саме так ми вчинили з Іспанією та Португалією, коли був потрібен певний час на належну підготовку вступу цих країн до ЄС.

Оксана Білозір, народний депутат України 5-го скликання (“Народний Союз “Наша Україна”), представник Парламентської асамблеї Ради Європи:

Ми раді вітати вас тут. Наша дискусія надзвичайно важлива. Ви, мабуть, знаєте, що українське суспільство дуже заполітизоване і всі події, які відбувалися у Франції, чітко відстежували і в Україні. Переконана, що всі ці події матимуть безпосередній вплив на політичні процеси, які відбуватимуться зараз в Україні. Я представляю праву партію, і всі ідеї Ніколя Саркозі відгукуються в моєму серці. Саме з такими ідеями треба йти і до нашого українського виборця. У мене до вас як до представника ПАРЄ запитання: нині на порядку денному в ПАРЄ фактично є дві найважливіші теми: соціалізація Європи і трудова міграція, або міграційні процеси, які відбуваються нині в Європі і які є небезпекою для Європи. Чи цей правий прорив, який відбувся у Франції, не спровокований саме проблемами міграції, які існують у Франції, і чи не було це викликом французького суспільства на ту соціальну політику, яка проводилася? Як, на вашу думку, далі може розвиватися і суспільний, і соціальний діалог?

Мішель Вуазен:

Дякую. Я думаю, для мене як представника Союзу за народну більшість, а з часом і Союзу за президентську більшість, людина завжди перебуває в центрі нашої політики. Однак ідеться про людину, яка є відповідальною, яка бере на себе певні зобов'язання, людину, яка відкрита до підприємництва. Саме в цьому полягає основна відмінність, на якій ми прагнули наголосити під час цієї виборчої кампанії, тобто відійти від певної карикатурної ситуації, коли у Франції людина, яка користується цими механізмами соціального захисту, отримує більше, ніж людина, яка працює, але отримує меншу заробітну плату. Можливо, цей приклад не є всеосяжним, утім, він існує. Ці приклади стосуються певних крайніх соціальних категорій, вони вже починали мати відбиток на основні соціальні категорії. У Франції робочий тиждень триває 35 годин. Я думаю, жодна країна у світі не прагне наслідувати цей наш досвід. Я думаю, ці рішення, пов'язані з 35-тигодинним робочим тижнем, і спричинили ту ситуацію, яку ви згадали на початку доповіді, в результаті якої Франція спустилася з 7 на 17 позицію за обсягом свого ВВП на особу. Інша зміна, яка відбулася також у французькому суспільстві: французькі громадяни зрозуміли, що функціонування механізму соціального захисту не може фінансуватися лише з продуктів робочої діяльності.

Ален Нері:

Мій колега згадав, що 1945 року саме Шарль де Голль започатковував цю роботу своїм урядом Національної єдності, який став наступником Комітету національного супротиву. Однак ті соціальні механізми, які були започатковані тоді, ґрунтувалися на певних об'єктивних реаліях, населення Франції на той час становило менше 45 млн., було лише 23

млн. активної робочої сили. Робочий вік починався в 14 років, закінчувався в 65, тривалість життя становила 68 років. 2002 року, коли почалися глибокі реформи системи соціального та пенсійного забезпечення, Франція налічувала 62 млн. мешканців, 23 з них як і раніше були активним населенням, робочий вік розпочинався в 22 роки, закінчувався в 60, а тривалість життя піднялася до 80 років. Утім, фінансування всіх моделей соціального захисту ґрунтувалася на цих 23 млн. активного населення.

Оксана Білозір:

А який соціальний діалог може відбуватися?

Мішель Вуазен:

Можливо, я не був на 100% задоволений тією позицією, яку зайняв президент Ніколя Саркозі щодо формування уряду так званої відкритості, до якого увійшли представники політичних сил, які сповідують філософію трохи іншу, ніж наша політична сила. Водночас уперше за всю історію існування П'ятої республіки перші офіційні консультації як президента республіки Ніколя Саркозі мав із соціальними партнерами. Нині відбувається становлення керівних органів нового французького парламенту. Уряд виступив зі своєю програмою напередодні нашого приїзду до України, тобто в найближчий тиждень вже розпочнеться серйозна робота. Перші проекти законів, які будуть розглянуті новим парламентом, стосуватимуться насправді тієї філософії, яку висловив президент: працювати більше, аби заробляти більше. А також законів, спрямованих на більшу гнучкість ринку робочої сили у Франції. Отже, таким чином постають нові напрями, треба братися до роботи.

Ален Нері:

Мій погляд на ситуацію не такий спрощений. Можливо, соціалісти не претендують на цей виключний патент на 35 робочих годин. Утім, на ті 45 годин, які є в Україні, можна сказати, французькі соціалісти мають патент, бо 1936 року саме уряд Блюма запровадив цю норму. Я думаю, існують певні ігри, бо під час своєї кампанії Ніколя Саркозі вдалося зробити так, що виборець забув, можливо, що саме він був представником тієї влади, яка йшла. Насправді пан Саркозі з 1993 року був міністром бюджету в уряді пана Баладюра, 2002 року він був другим номером в уряді пана де Вільпена, а потім пана Рафарена, обіймаючи посаду міністра внутрішніх справ. Можна спитати, як поєднуються всі ті заклики до змін, з якими виступив пан Саркозі, з його присутністю у головних механізмах структури влади впродовж багатьох років: якщо він виступає за зміни, то що він робив раніше? Водночас, я думаю, існує певна підміна понять, бо коли кажуть про рівність можливостей, це певний обман, бо якби була насправді рівність можливостей і у Франції, і в Україні, то нічого не варто було б робити. З погляду соціалістів, потрібна справжня політика зі створення можливості цієї рівності. Можна критикувати певні заходи соціалістів, але сам їм належать основоположні моменти, на яких ґрунтується соціальний захист у Франції, зокрема у сфері заробітної плати. Саме соціалісти 1989 року запровадили поняття мінімального доходу для соціальної інтеграції, можливо, нині він становить лише 40% мінімальної заробітної плати, але ми не виступаємо проти того, аби переглянути його показник. У сфері охорони здоров'я основоположні моменти цієї системи започаткував Комітет національного супротиву. Основною ідеєю був рівний доступ до системи охорони здоров'я всіх громадян. Нині ми можемо бачити, що запроваджується ідея доступу до медицини залежно від доходів, тобто ми йдемо до існування двох медичин, а отже, порушується основоположна засада режиму соціального захисту доступу до медичних послуг незважаючи на статки.

Саме в цих питаннях існує розбіжність між моєю позицією та позицією мого колеги, Мішеля Вуазена. Саме він 1993 року започаткував цю зміну до закону, який намагався скасувати монополію системи соціального захисту. Його інновація полягала в тому щоб встановити ліберальні підходи у визначенні вартості медичного огляду і медикаментів в аптеках. Саме

це було початком запровадження “двошвидкісної” медицини у Франції, де вже нині ми констатуємо, що тривалість життя пересічного працівника на 7 років коротша за тривалість життя тих, хто обіймає керівні посади. Про яку рівність можливостей можна вести мову?! Я не уявляю, як буде впроваджуватись ідея “більше працювати, аби більше заробляти”. Побачимо. Ось розпочне роботу новий французький парламент, і навіть звідси ви зможете побачити, наскільки запеклими будуть дискусії щодо цих моментів. Можливо, лозунг “працювати більше, аби заробляти більше” добрий, але у Франції існує проблема безробіття. Яким же чином забезпечується загальне право на роботу? Ми, соціалісти, виступаємо за те, щоб спочатку працювали всі, а вже потім працювали більше.

Інна Богословська, заступник міністра юстиції України, голова партії “Віче”:

Передусім я хочу сказати велике спасибі пані Вірі та її Центру, оскільки нинішня зустріч дуже корисна.

Корисна, по-перше, тому, що ми бачимо: проблеми, які є зараз в Україні, не наші національні проблеми, а загальносвітові. І суперечка між лівими та правими – це вічна суперечка, на якій будується розвиток цивілізації. Я хочу намалювати невеликий малюнок, який допоможе зрозуміти: все, що відбувається у Франції і в Європі загалом, є нормальним природним процесом.

Однак в Україні все перемішано, оскільки ми ще дуже молоді. На руїнах Радянського Союзу будується нова держава і нові ідеологічні сили.

А тепер дозвольте невеличкий малюнок. Що роблять ліві і що роблять праві? Вони заробляють і витрачають. Для правих пріоритет заробити, а для лівих – витратити. Разом це розвиває будь-яке суспільство. До речі, спочатку з’являються праві, бо той, хто активніший, заробляє більше. Подивімося новітню історію. Що відбувається, коли приходять праві? Вони знижують податки, знижують витрати і накопичують матеріальні блага, створюючи найбільший продукт у досить невеликої частини населення.

Створюється момент, коли різниця між доходами бідних і багатих така велика, що виникає суспільна потреба зменшити цю нерівність. І тоді приходять ліві, які збільшують податки, витрачають і зсипають все золото на рівень загального користування. Коли приходять ліві, середній рівень зростає, бо це золото фактично розсипається по землі і піднімає загальний рівень життя.

Однак настає той час, коли ліві витратили і зрівняли цю гірку. І повинні знову прийти ті, хто заробить. Знову приходять праві, які заробляють. Знову приходять ліві. І за рахунок цього загальний рівень життя іде в такому напрямі. Коли ми вирівнюємо, то що виходить: приходять праві – збільшується ВВП, доходи на особу, зменшуються податки. Приходять ліві – збільшується середня заробітна плата, збільшуються соціальні фонди і так далі. Однак для того, щоб витратити, потрібно, щоб хтось заробляв.

Мені здається, для нас в Україні важливо зрозуміти ці основні параметри. Тому що в нас правими називають себе націоналісти і націонал-орієнтовані сили, і правими називають себе всі рухи на Заході України. Навіть попри те, що за своєю політикою вони ліві. А на Сході ті праві, які за своєю економічною політикою є правими, – в суспільній думці називаються лівими тільки тому, що вони східняки і за зовнішньою політикою були зорієнтовані на східних сусідів.

Індустріальний електорат не є лівим електоратом. Індустріальний електорат є правим електоратом, бо вони заробляють.

І тому нам треба зрештою зрозуміти, що “Наша Україна” і Партія регіонів – це праві. Тому, що за економічною політикою в них абсолютно схожі програми.

І тому ми кажемо про потребу в Україні широкої коаліції, тому що не може бути так, щоб одночасно заробляти і витратити. Не станеться так.

Чому уряд Тимошенко так недовго був при владі? Тому що мало заробили того, що можна було так витратити. Вони загалом взяли все, що заробили, і кинула в соціальну сферу. І більше нічого не залишилося.

І тому знову економічна реальність в Україні потребує, щоб прийшли праві. Бо треба заробити те, що після них знову витратять ліві.

Хочу звернути увагу, як відбуваються ці процеси. Зараз практично Європа демонструє нам перехід до перемог правих партій. Це вже сталося в Німеччині, Франції. Безумовно, станеться на наступних виборах у Британії. Ми не кажемо про ті країни, які раніше пішли цим шляхом, – Австрію, Нідерланди та ін.

Чому? Тому що коли дивитися чесно в очі, темпи зростання в Європі низькі. Розвиток загальмувався. Зростання у півтора–два відсотки – це повільні темпи.

Практично всі країни Євросоюзу не відповідають критеріям ЄС за співвідношенням зовнішнього боргу до дефіциту бюджету. Вони перевищують і борги, і дефіцит бюджету в кілька разів. Відповідають цим критеріям лише нові члени, до яких висували такі критерії.

Тому моментальний перехід до правої концепції розвитку неможливий. І тому ми всюди бачимо змішані уряди. Як зараз це є у Ніколя Саркозі, де він був змушений запросити до уряду представників лівих, тому що їм потрібен перехідний період. Вони не можуть зараз все поламати.

Тому Ангела Меркель була змушена створити широку коаліцію з лівими, фактично, Шредера. Однак нині в Німеччині вже почалися розмови про те, що німці готові піти на дострокові вибори, щоб перемогти з більшими перевагами над правими партіями, щоб позбутися лівих в уряді, які заважають їм рухати реформи. Ця проблема вже на порядку денному в Німеччині.

Треба зрозуміти, що коли праві зароблять продукт, їм знову треба буде піти і дати можливість прийти лівим, щоб підвищити середній рівень життя в Україні.

І для України це точно такий самий виклик, а решта – це балачки.

І коли лівий до мозку і кісток Юрій Луценко стає першим номером у правої партії “Наша Україна” – це шизофренія. Суцільна.

Юрій Мірошніченко, народний депутат України 5-го скликання (Партія регіонів)

По-перше, я хотів би приєднатися до добрих слів, сказаних на адресу організаторів, і особливо пані Вірі, оскільки вона багато років проводить такі заходи для підвищення якості рішень державних органів, і розуміння суспільством тих процесів реформування, які відбуваються зараз. Звичайно, я хочу подякувати і представникам Французької республіки. Досвід Франції особисто для мене особливо важливий. Я намагаюся вивчати його і в царині судової системи, де я працюю професійно як представник комітету з питань правосуддя, і в політичній системі, оскільки як науковець працюю в галузі політичних наук.

Я приєднуюся до всього сказаного зараз. І зокрема до сказаного Інною Богословською. Однак хотів би, користуючись нагодою, що в нас присутні представники Французької республіки, поставити кілька запитань, які могли б дещо додати нам у нашій роботі і тих дискусіях, які в нас зараз точаться.

Напевно, ви знаєте, що існує певний конфлікт між інститутом президента в Україні, парламентом і урядом. Побудова французької влади досить схожа до нашої. Там є потужний інститут президента і прямі вибори президента, водночас коаліція в парламенті формує уряд. Інколи курс, який пропонує президент і більшість, не збігається, і, відповідно, виникають суперечності.

В який спосіб? Яким чином? Чи є якісь механізми, алгоритми вирішення таких суперечностей, щоб з мінімальними втратами вирішувати їх? Це перше запитання. Друге пов'язане зі створенням коаліції. Я ставлю питання, які для нас актуальні. Є певні різні погляди на події, які відбуваються. І йдеться не про ідеологічну неоднорідність. З одного боку, це союз партій, які представляють різні вектори розвитку. От, скажімо, ліві і праві. Наша коаліція, незважаючи на організаційну міцність, все ж таки ідеологічно суперечлива. І багато тих реформ, які Партія регіонів напевно здійснила б в іншій конфігурації, ми не змогли зробити, оскільки змушені були йти назустріч партнерам по коаліції.

У цьому контексті чи існує досвід формування у Франції таких неоднорідних коаліцій? В який спосіб там формується єдина програма дій коаліційного уряду?

І третє запитання, яке пов'язане з тим, що інколи партії представляють одну ідеологію і виступають за однакові цінності, але їхній електорат не сприймає іншу подібну за ідеологією партію. От у нас якраз такий складний етап, коли “Наша Україна” і Партія регіонів, можливо, органічно були б пов'язані в одній коаліції з погляду ідеології, програми реформ, які треба здійснювати. Однак, враховуючи певні історичні обставини, які відбулися недавно, вони відчують певний тиск виборців щодо неможливості такого об'єднання.

Чи були такі приклади у Франції? Як партії вирішували ці суперечності? Як вони, можливо, переконували своїх виборців щодо потреби таких союзів? Дякую.

Мішель Вуазен:

В історії Франції не було випадку існування коаліційного уряду. Хіба що, можливо, наприкінці Другої світової війни в рамках Комітету національного опору, в якому об'єдналися всі політичні сили, які протистояли нацистському режиму. Згодом були певні спроби щодо створення урядів, до яких входили представники протилежних політичних сил, які сповідують протилежні ідеологічні позиції. Зокрема 1988 року в лівому уряді Мішеля Рокара були міністри, які в індивідуальний спосіб приєдналися до цього уряду. Така сама ситуація нині і в уряді пана Фійона. Є певні політики, які традиційно асоціюються з лівими поглядами, але які так само в індивідуальному порядку увійшли до цього уряду. Водночас традиційні опозиційні партії виконують свою традиційну позицію, виконують роль конструктивної опозиції в рамках дискусій, які є нормою для демократичного суспільства.

З іншою боку, коли виникають проблеми між президентом і парламентською більшістю або президентом і суспільною думкою, коли відбуваються потужні масові маніфестації, то вихід у Франції – це механізм розпуску парламенту, які вживає президент у критичній ситуації для її вирішення.

Ален Нері:

Я погоджуюся з моїм колегою, який сказав, що не пригадує випадку існування коаліційного уряду від 1945 року. З іншого боку, нагадаю, що існує ще один механізм вирішення критичної ситуації – зміна прем'єр-міністра. Перш ніж вдатися до розпуску парламенту можна змінити голову уряду.

Упродовж останньої виборчої кампанії можна вести розмову про те, що у Франції склалася ситуація існування ані правого, ані лівого домінування. Ідеться про феномен існування політичної сили, на чолі якої став пан Байру, який виступав і проти лівих, і проти правих і зрештою набрав 19,5% голосів у такий індивідуальний спосіб.

Утім, тут радше треба говорити про новий формат саме політичної постаті, аніж про виникнення чи започаткування нової ідеології. Між першим і другим туром пан Байру не приєднався до жодного з кандидатів. Натомість він утворив свою сласну політичну силу, яка висунула 577 кандидатів до французького парламенту. У результаті отримав три парламентські мандати.

Тобто тут бачимо відкидання французьким виборцем формату, з якому намагався позиціонувати себе пан Байру, формату “між правими та лівими”.

Та це можна зрозуміти. Можливо, у вас ще немає такого підходу до лівих і правих ідеологій. У рамках таких політичних форматів ви намагаєтеся поєднати непоєднуване – ліву і праву ідеологію. І саме в рамках демократичних процесів існує суперечка з приводу того, хто ж насправді представляє зло, а хто добро, і виборці віддають перевагу тим чи тим.

Мішель Вуазен:

Я погоджуюся з тим, що сказав мій колега. Насправді формат “ні ліві, ні праві” може здатися привабливим, але він нереальний. Він спекулює на ідеї: давайте всі об'єднаємося, щоб вирішити певні проблеми. Однак коли всі об'єднуються, то виявляється, що стратегії вирішення проблем у всіх різні і сполучати їх неможливо. Можна уявити собі таку ситуацію,

коли один кінь іде в один бік, а інший у другий. Зрештою, така упряжка закінчить свій шлях десь на узбіччі.

На моє переконання, існування коаліційного уряду можливе і виправдане лише в разі серйозної кризи, перед якою стоїть держава, як це було у Франції під час німецько-фашистської окупації і після неї.

Тобто у кожного своє бачення шляху до мети, і я не бачу механізмів сполучення цих бачень у рамках коаліційного уряду. Досвід Франції це доводить. Водночас демократія може лише виграти від існування лівого і правого бачення розвитку країни. Така дискусія допомагає виходити на рішення, які мають суспільно корисний характер.

Дозволю собі розглянути проблему трохи в інший спосіб. Я приїжджаю в Україну вже в'їсте і маю змогу спостерігати за розвитком вашого політичного життя. Ви молода республіка і у вас немає чіткого розмежування між лівою та правою ідеологією, як у Франції.

На моє переконання, єдина лінія розмежування, яка у вас існує, – це лінія між тими, хто прагне до європейського майбутнього, і тими, хто виступає за минуле, за зв'язки з Російською Федерацією.

Отже, саме в цьому я вбачаю основну відмінність між політичними силами в Україні. Саме в такий спосіб і визначаються ідеологічні засади. Тобто одні виступають за орієнтацію на європейські стандарти, домінування правих, ліберальних поглядів у своїх програмах. Інші – за домінування лівих поглядів. І саме на основі цих положень відбувається ідентифікація політичних сил.

Однак знов-таки нагадаю вам, що це мої власні спостереження і лише я відповідаю за них. Я розумію, що, можливо, попри ваше бажання я спровокував певну дискусію. Вибачте, що ми тривалий час дискутували між собою. Певно варто перейти до українсько-французької дискусії.

Пані Віра Нанівська:

А зараз я хочу надати можливість пану Гайдаю, пану Волошину і пану Юсову задати запитання або висловити коментарі.

Сергій Гайдай, Соціально-інжинірингова агенція “Гайдай.Ком”:

Я начну с комментарием и потом закончу вопросами. Во-первых, хочу присоединиться к благодарностям организаторам. Я согласен с госпожой Богословской в том, что вопрос правой и левой идеологии в Украине ключевой. Понимание этого вопроса очень низкое в Украине, как среди населения, так и среди политиков. Я также соглашусь с картинкой, которая была нарисована. Но есть одна тема, которая опускается, и в выступлениях политиков очень чётко проскальзывала. У нас пока политика кабинетная и в ней не чувствуют обычные люди, избиратели. Практически отсутствует диалог между партиями и своими избирателями. Он возникает только перед выборами. И этот диалог лукавый.

Традиционно у нас сложилось так, что за последние 15 лет у нас, в основном, всё население левое. И это не заслуга левых партий, которые тоже не ведут диалог. Это заслуга постсоветского общества и Советского Союза, который до сих пор продолжает пропаганду. И хотя сама система исчезла, осталось большое культурное наследие. Я недавно был свидетелем исследования, где 40% в Украине считают, что Советский Союз – хорошее светлое прошлое и пока ничего другого нам не предложат. Правые же партии, если и ведут диалог, то очень непрофессионально, на очень низком уровне и только во время выборов. Реально 15 лет здесь нет никакой пропаганды. Чтобы пришли правые и начала зарабатывать, нужно, как минимум, чтобы за них проголосовали.

А оснований нету. Даже традиционный средний класс, на который могут рассчитывать, предприниматели или зарождающаяся буржуазия она по своей идеологии левая. У меня много знакомых которые имеют свое дело. Которые могли голосовать за Юлию Тимошенко, которая, согласен, абсолютно левая. Хотя у нас много таких политических казусов. Кроме

Луценко во главе правой партии, есть еще огромное количество олигархов в левой партии Юлии Тимошенко.

А также коалиция Партии Регионов с коммунистами и социалистами, что является просто казусом. Поэтому я считаю, что, прежде всего, нужно чтобы партии начали диалог с избирателями и здесь началась огромная пропагандистская компания. Правая, с либеральными ценностями. Потому что её практически нет. И есть хорошее такое выражение. Я не помню кому оно принадлежит. Чем отличается государственный деятель от политика? А да, Черчилля. Спасибо. О том, что политик думает только о выборах, а государственный деятель о будущем страны. Так вот у нас пока, к сожалению, пока только политики, государственных деятелей не наблюдается. Это был комментарий. И теперь вопрос. Как обстоят дела во Франции с диалогом с избирателями не только на выборах но и в обычный период?

Пані Віра Нанівська:

Дякую. Зараз ми задамо всі питання, а потім слухатимемо відповіді. Пане Волошин, прошу.

Олег Волошин, журнал “Експерт”:

Я дуже вдячний пані Богословській за цю модель і дуже цікаву теорію. Однак за цією схемою виходить, що в Україні настав час лівих партій, тому що соціальне розшарування величезне, кількість бідних дуже висока.

Можу навести приклад з історії Франції. До Великої французької революції у Франції були фіксовані ціни на хліб, що давало змогу стримувати невдоволення найбідніших за повного їх безправ'я і домінування аристократії. Однак спроби міністрів короля здійснити реформи і лібералізувати ринок спричинили супротив і королівської влади разом з аристократією, і бідних верств. Тобто ця теорія підходить до сучасної Франції чи Британії, але вона не надається для країни з первинним нагромадженням капіталу. Тому що можна водночас бути і лівими, і олігархами.

Лівизна українських олігархів абсолютно нормальна, адже задовольнити найбідніших і дозволити нагромадження капіталу в руках невеликої кількості людей – це абсолютно нормально. Це не є правою ідеологією. Мене не дивує, коли олігархи підтримують лівих, бо для олігархів важливо уникнути соціального вибуху. Однак справжній лібералізм полягає не в тому щоб захистити майно найбагатших, а в тому, щоб дозволити бідним заробити. Справжній лібералізм полягає не тільки в тому, щоб підтримувати бідних, а й у тому, щоб змусити найбагатших ділитися. І тому в Україні є потреба не просто в консерватизмі, закріпленні тієї структури влади, яка є нині, а в тому, щоб дати можливість справді розвиватися тим людям, які не належать до олігархів, але здатні заробити самостійно. Саме тому олігархи блокують закон про акціонерні товариства, який також є ліберальним. Тому люди, які теоретично за майновим цензом мають належати до правих, є лівими. Це нормально, тому що їх влаштовує, коли 80% людей задовольняються дешевими фіксованими цінами на хліб. Тобто ми маємо створити таку ситуацію в Україні, коли ми не матимемо фіксованих цін на хліб, а коли закон і можливість вільної конкуренції як головний постулат лібералізму буде розповсюджена на багатших.

Пані Віра Нанівська:

Дякую. Прошу, пане Юсов.

Андрій Юсов, Партія вільних демократів / ГК “Пора”:

Хочу приєднатися до подяки Міжнародному центру перспективних досліджень і нашим шановним гостям. Що стосується чіткого розподілу на правих і лівих, то він, напевно,

можливий тоді, коли є стала держава і стала політична нація. В Україні нині ще не завершено процес формування ані держави, ані політичної нації. Тому, очевидно, дискусії точаться навколо таких питань, як, наприклад, повноваження президента і прем'єра, державного устрою, пріоритетів зовнішньої політики, державної мови, а не навколо економічних пріоритетів. У Франції всього цього немає. У Канаді це є. І на прикладі Квебека ми бачимо актуальність взаємодії політичних аспектів. Франція також показала приклад післявоєнної коаліції, коли йдеться про перезапуск, або заснування нової республіки, про об'єднання правих і лівих орієнтирів. Напевно, коли ми пройдемо етап формування стабільної системи з чітко визначеними інтересами, ми прийдемо до чіткого розподілу між лівими і правими.

Моє запитання: після війни Франція пережила процес перезапуску держави. У чому тоді були розбіжності між правими і лівими попри існування коаліційного уряду?

Пані Віра Нанівська:

Я б хотіла додати, що без присутності цього поділу, який прив'язується до реформ, методів та інструментів здійснення реформ, неможливо рухатися. І це є причина і проблема. У нас мусить бути самовизначення. Справа в тому, що нинішні платформи не є платформами. Саме інструменти вирішення суспільних проблем, вибрані лівими чи правими, – і є ця дискусія між різними платформами.

Прошу наших шановних французьких гостей відповісти на запитання та підвести останні підсумки нашої зустрічі.

Мішель Вуазен:

Я спробую відповісти на ті запитання, які пролунали. Наскільки я розумію, вас цікавить зв'язок між партіями і виборцями поза межами виборчих кампаній. Відповіді на це ми знаходимо у підручниках історії, які описують розвиток нашого суспільства, яким чином розвивалася Франція. Усі ці моменти ми вивчаємо в рамках нашої середньої і вищої освіти, політико-економічних курсів, курсів політичної філософії.

Зрештою, загально-інформаційний контекст сприятливий для того, щоб французькі громадяни робили певні висновки, враження і, можливо, приєднувалися до політичних партій, якщо вони хочуть їх підтримувати. До речі, кількість людей, які входять до партій, залишається невеликою. Зокрема наша партія, яка є провідною президентською силою, налічує всього 400 тис. членів, що доволі мало порівняно з кількістю людей, які підтримали Ніколя Саркозі і його силу на виборах.

Шановний колега згадав у своєму виступі ситуацію з фіксованими цінами на хліб у Франції та співіснуванням олігархів з великою категорією бідних. Хочу сказати, що у Франції нині також існують олігархи. Основна відмінність від України полягає в тому, що розрив між найбільш забезпеченими і найменш забезпеченими набагато менший. І я визнаю в цьому заслугу зокрема лівих політичних сил.

Блокування цін, яке є складником адміністративної економіки, довело свою непридатність. Ви згадали також приклад Канади. Я не знаю, наскільки він доречний, бо ліберальна партія Канади – одна з найбільших лівих політичних сил.

Щодо питання функціонування уряду національної єдності. Треба згадати історичний контекст. Країна була на колінах в той момент. І саме об'єднання в цих критичних умовах дало змогу подолати німецьку окупацію. І за це було заплачено величезну ціну. Саме тоді було закладено базові елементи соціального захисту, якими ми користуємося і досі. Однак після подолання критичних моментів в уряді відновилися розбіжності ідеологічного характеру між політичними силами. І все це призвело до встановлення Четвертої республіки і нової конституції.

Конституція не була найбільш вдалим механізмом, здатним подолати соціальні потреби. Потім постала проблема деколонізації, Алжирська криза, які призвели до перегляду конституції. Постала П'ята республіка, яка існує вже близько 50 років. Час від часу

відбувається певна модернізація і перегляд, проте вона зберігає свою стабільність. І я вважаю, що саме через непорушність і стабільність інституцій можна вирішувати нагальні проблеми. Саме Конституція покликана захищати єдність нації, а також ставити в центр уваги людину з усіма її проблемами. І, звичайно, закріплювати принцип розподілу влади між президентом, парламентом і судовою гілкою.

Ален Нері:

Підсумовуючи нашу дискусію, хочу відповісти на всі питання, які пролунали. Ідеться про довгий шлях. Шлях, який Франція долала впродовж більш як 200 років – від монархії до П'ятої республіки. Під час цього тривалого процесу і постала політична культура, про потребу якої ми нині ведемо мову. У рамках цього процесу бралися до уваги і філософські ідеї, і прагматичні чинники. Так само буде і у вас. Різниця лише в тому, що ви зараз на початку цього шляху. І я можу лише приєднатися до мого колеги, коли він говорить про потребу стабільної сталої конституції та інституцій, у рамках яких і буде відбуватися ваш рух.

Пані Віра Нанівська:

Від імені всіх українців дякуємо нашим французьким гостям. Я дякую колегам з Міжнародного центру перспективних досліджень, нашим учасникам, почесним політикам. Третій захід з цієї серії (перший був соціологічний) буде присвячено таким питанням, як коаліція, коабітація, праймеріз. Ми співпрацюємо з багатьма посольствами, і цього разу захід відбудуватиметься в Національній академії державного управління при Президентові України разом з МЦПД.

Дуже дякую.